

COVID-19 PANDEMİSİ DÖNEMİNDE HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM KONUSUNDA YAŞADIKLARI SORUNLAR

Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ¹
Arş. Gör. Aylin KURT²

ÖZET

Bu tanımlayıcı araştırmada, Covid-19 pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin yaşadıkları sorunların belirlenmesi amaçlandı. Örnekleme, Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören hemşirelik bölümünde okuyan 516 öğrenci oluşturdu. Sosyo-demografik veriler ve Covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin eğitimle ilgili yaşadıkları sorunları ele alan ve bu sorunlara yönelik öğrencilerin çözüm önerilerinin sorgulandığı açık ve kapalı uçlu olmak üzere 21 sorudan oluşan bir anket kullanıldı. Anket <http://www.surveey.com/> a yüklenerek öğrencilere e-posta yoluyla ulaştırıldı. Verilerin analizinde sayı, yüzde, Ki-kare testi ve Fisher exact testi kullanıldı. Açık uçlu soruların yanıtları içerik analizi ile analiz edildi. Öğrencilerin yaş ortalaması $20,80 \pm 1,62$ (18-37), %82,6'sı kadın, %30,4'ü 3.sınıf öğrencisiydi. Öğrencilerin çoğu hem teori hem de uygulamalı derslerinin uzaktan eğitim ile yetersiz olacağını, okulu dondurmaya düşünmedikleri ancak okulun uzayacağını düşündüklerini belirtti. Yaşanan sorunlar; “uzaktan eğitim alt yapısındaki sorunlar”, “eğitimin yüz yüze olmaması”, “imkân kısıtlılığı”, “pandeminin getirdiği duygudurum” ve “sınav kaygısı” olarak temalandırıldı. Çözüm önerileri ise; “uzaktan eğitim alt yapısının iyileştirilmesi”, “web tabanlı ek uygulamaların kullanılması”, “sınav yerine ödev verilmesi” ve “hızlandırılmış program” olarak temalandırıldı. Bu süreçte teori dersleri için üniversitelerin uzaktan alt yapı sistemlerinin sürekli güncellenmesi, imkânı kısıtlı öğrenciler için fırsatlar yaratılması ve uygulamalı derslerin daha sonraki dönemde hızlandırılmış şekilde tekrar edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Üniversite Öğrencileri, Hemşirelik Eğitimi

¹ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, meltemipekkurtuncu@gmail.com

² Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, aylinkurt67@gmail.com

PROBLEMS OF NURSING STUDENTS IN DISTANCE EDUCATION IN THE COVID-19 PANDEMIA PERIOD

ABSTRACT

In this descriptive study, it was aimed to determine the problems experienced by nursing students during the Covid-19 pandemic period. 516 students studying the nursing department at a state university located in the Western Black Sea Region. In the period of sociodemographic data and Covid-19 pandemic, a questionnaire consisting of 21 questions, open and closed-ended, was used to address the problems of nursing students about education and questioning the solutions of students for these problems. The questionnaire was uploaded to <http://www.surveey.com/> and delivered to students via e-mail. In the analysis of the data, number, percentage, Chi-square test and Fisher's exact test were used. Answers to open-ended questions were analyzed by content analysis. The average age of the students was 20.80 ± 1.62 (18-37), 82.6% were women and 30.4% were 3rd grade students. Most of the students stated that both theory and applied lessons would be insufficient with distance education, they did not consider freezing the school, but they thought the school would be extended. The problems experienced; It was themed as “problems in the distance education infrastructure”, “lack of education”, “limited opportunities”, “mood brought by the pandemic” and “test anxiety”. Solution suggestions are; It was themed as “improving the distance education infrastructure”, “using additional web-based applications”, “giving homework instead of exams” and accelerated program”. In this process, it is recommended that universities' remote infrastructure systems are constantly updated for theory courses, opportunities are created for students with fewer opportunities, and that practical courses are repeated in a later period.

Keywords: Coronavirus, University Students, Nursing Education

GİRİŞ

Covid-19, Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktıktan sonra kısa sürede tüm dünyaya yayılan ve şiddetli pnömoniye sebep olan bir virüstür (Huang et al., 2020; She et al., 2020). 2019'un sonlarında ortaya çıkan Covid-19, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 itibarıyla 114 ülkede toplamda 118 bin insanda görülmesi ve 4 bin 291 insanın yaşamını yitirmesine neden olmasıyla pandemi olarak ilan edildi (WHO, 2020). Türkiye'de ilk Covid-19 vakası ise 10 Mart 2020'de görüldü ve sonrasında da vaka sayısı giderek arttı (Daily Sabah, 2020).

Covid-19 pandemisi nedeniyle birçok alanda sıkıntılar meydana gelmeye başladı. Bu alanlardan biri de eğitimdi. Literatür incelendiğinde daha önceki pandemilerde de mevcut durumu yönetebilmek amacıyla ilk yapılan müdahalelerden biri okulların kapanmasıdır (Hens et al., 2009). Covid-19 pandemisinde de önceki pandemiler gibi birçok ülkede okullar kapatıldı (Sahu, 2020; Viner et al., 2020; Wang, Cheng, Yue, & McAleer, 2020).

Okullardan bazıları 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılına bir sonraki seneye aktarmayı seçerken, bazı okullar da uzaktan eğitimi destekleyen sistemleri tercih ederek eğitimi devam ettirmeye başladı (Domenico, Pullano, Coletti, Hens, & Colizza, 2020; Viner et al., 2020).

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Türkiye’de virüsün yayılımının yavaşlatılması ve eğitim-öğretimdeki mağduriyetin azaltılması amacıyla 16 Mart 2020 itibariyle üniversitelerde eğitim ve öğretime üç hafta ara verildiğini açıkladı (YÖK, 2020a). Salgın sürecinin belirsizliği nedeniyle 26 Mart 2020 tarihinde YÖK tarafından 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında yüz yüze ders yapılmayacağı duyuruldu. Böylece Türkiye’de uzaktan eğitim gündeme geldi (YÖK, 2020b).

Ülkemizde uzaktan eğitim, hem süreci etkili yönetebilmek hem de öğrencilerin mezun olamama ve dönem kaybetme gibi mağduriyet yaşamaması için hızlıca hayata geçirilmesi gereken bir uygulama olarak karşımıza çıktı. Hızlıca oluşturup oturtulmaya çalışılan bu uygulamanın açığının ve olumsuz etkisinin olması beklenmektedir (Brooks et al., 2020; Owusu-Fordjour, Koomson, & Hanson, 2020; Sahu, 2020). Ancak bu durumun uygulama alanları klinik olan hemşirelik öğrencileri üzerindeki etkisi daha farklı olacaktır. Bu araştırmada Covid-19 pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunları belirlemek amaçlandı. Bu genel amaç doğrultusunda belirlenen araştırmanın soruları şu şekilde idi:

- Öğrencilerin pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile ilgili düşünceleri nelerdir?
- Öğrencilerin pandemi sürecinde okul ile ilgili duygu ve düşünceleri nelerdir?
- Öğrencilerin pandemi sürecinde uzaktan eğitim ve okul ile ilgili duygu ve düşünceleri sınıflarına göre farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin pandemi sürecinde uzaktan eğitim ve okul ile ilgili sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı nitelikte gerçekleştirildi.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın çalışma evrenini, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Türkiye’nin Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören tüm hemşirelik bölümü öğrencileri (N=824) oluşturmaktadır. Evrenin tümüne ulaşmak hedeflendi. Araştırmanın örneklemini çalışmaya katılmayı kabul eden ve internet ortamındaki anketi tam olarak dolduran 516 öğrenci oluşturdu. Örnekleme dâhil edilen öğrencilere ait demografik özellikler Tablo 1’de sunuldu.

Tablo 1: Öğrencilerin Özellikleri

Özellikler	n	%	
Yaş	Ort:20,80 ± 1,62 (Alt:18 - Üst:37)		
Cinsiyet	Kadın	426	82,6
	Erkek	90	17,4
Sınıf	1	116	22,5
	2	107	20,7
	3	157	30,4
	4	136	26,4
Aile Tipi	Çekirdek aile	427	82,8
	Tek ebeveynli aile	18	3,5
	Geniş aile	67	13,0
	Diğer	4*	0,8
Kronik hastalık varlığı	Evet	53	10,3
	Hayır		
		463	89,7

*Öğrenciler tarafından parçalanmış aile olarak belirtildi.

1.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak sosyo-demografik veriler ve Covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin eğitimle ilgili yaşadıkları sorunları ele alan ve bu sorunlara yönelik öğrencilerin çözüm önerilerinin sorgulandığı açık ve kapalı uçlu olmak üzere 21 sorudan oluşan web tabanlı bir anket kullanıldı. Bu soruların 12 tanesi “..... düşünüyorum.” şeklinde olup cevapları “Katılıyorum”, “Kısmen katılıyorum” ve “Katılmıyorum” olarak belirlendi. Kapalı uçlu soruların tümüne yanıt olarak tek seçenek kullanılmasına izin verildi. İki soru ise açık uçlu olarak belirlendi. Bu sorular “Pandemi sürecinde eğitiminiz ile ilgili yaşadığımız öncelikli sorunları yazınız.” ve “Pandemi sürecinde eğitiminiz ile ilgili yaşadığımız sorunlara yönelik çözüm önerilerinizi yazınız” idi.

1.4. Araştırmanın Uygulanması

Anket , <http://www.surveey.com/> 'a yüklenerek bağlantı adresi tüm hemşirelik bölümü öğrencilerine e-posta yoluyla ulaştırıldı. Anketin giriş sayfasında öğrencilere aydınlatılmış onam sayfası sunuldu ve kabul eden öğrenciler ankete devam edebildi. Anketler 03.04.2020 - 17.04.2020 tarihleri arasında toplandı. Bazı katılımcılar tüm soruları yanıtlamadığından, her bir soru toplam yanıtlanma sayısına göre analiz edildi.

1.5. Verilerin Analizi

Ankete katılan öğrencilerin verdiği yanıtların dağılımı SPSS 25,0 paket programında sayı yüzde ile incelendi. Öğrencilerin yanıtlarının sınıflarına göre farklılık gösterip göstermediği Ki-kare testi ile analiz edildi. Gruplar arası farklılığın nereden kaynaklandığının tespit edilmesi amacıyla Fisher exact testi kullanıldı. $p < 0,05$ değeri anlamlı olarak kabul edildi. Açık uçlu soruların yanıtlarında içerik analizi yapıldı.

2. BULGULAR

Covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim ve okul ile ilgili duygu düşünceleri, yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 2: Öğrencilerin Uzaktan Eğitim ve Okul ile İlgili Düşüncelerinin Sınıfa göre Dağılımı ve Farklılıkları

Öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili düşünceleri	Toplam	Sınıf				Anlamlılık	
		1	2	3	4		
İnternet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlarım olması nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.	Katılıyorum	n 216	41	44	80*	51	X ₂ =15,440 p= 0,017<0,05
	%	41,9	19,0	20,4	37,0*	23,6	
	Kısmen katılıyorum	n 195	43	36	57	59	
	%	37,8	22,1	18,5	29,2	30,3	
	Katılmıyorum	n 105	32	27	20*	26	
	%	20,3	30,5	25,7	19,0*	24,8	
Okulun uzaktan eğitim sistemi nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.	Katılıyorum	n 351	104*	59*	110	78*	X ₂ =48,403 p<0,001
	%	68,0	29,6*	16,8*	31,3	22,2*	
	Kısmen katılıyorum	n 135	9*	42*	42	42	
	%	26,2	6,7*	31,1*	31,1	31,1	
	Katılmıyorum	n 30	3	6	5	16*	
	%	5,8	10,0	20,0	16,7	53,3*	
Uzaktan eğitim sistemi ile derslerin verimliliği konusunda endişeliyim.	Katılıyorum	n 440	115*	88	139	98*	X ₂ =40,406 p<0,001
	%	85,3	26,1*	20,0	31,6	22,3*	
	Kısmen katılıyorum	n 59	1*	16	12	30*	
	%	11,4	1,7*	27,1	20,3	50,8*	
	Katılmıyorum	n 17	0	3	6	8	
	%	3,3	0,0	17,6	35,3	47,1	
Teorik derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	Katılıyorum	n 95	10	28	25	32	X ₂ =30,986 p<0,001
	%	18,4	10,5	29,5	26,3	33,7	
	Kısmen katılıyorum	n 130	27	30	28	45	
	%	25,2	20,8	23,1	21,5	34,6	
	Katılmıyorum	n 291	79*	49	104*	59*	
	%	56,4	27,1*	16,8	35,7*	20,3*	
Uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığını düşünüyorum.	Katılıyorum	n 392	104	91	118	79*	X ₂ =41,456 p<0,001
	%	76,4	26,5	23,2	30,1	20,2*	
	Kısmen katılıyorum	n 70	7	10	23	30*	
	%	13,6	10,0	14,3	32,9	42,9*	
	Katılmıyorum	n 54	5	6	16	27*	
	%	10,5	9,3	11,1	29,6	50,0*	
Uzaktan eğitim ve pandemi süreci ile baş etmekte güçlük yaşamam nedeniyle okulu dondurmaya düşünüyorum.	Katılıyorum	n 21	7	6	5	3	X ₂ =25,118 p<0,001
	%	4,1	33,3	28,6	23,8	14,3	
	Kısmen katılıyorum	n 92	37	13	21	21	
	%	17,8	40,2	14,1	22,8	22,8	
	Katılmıyorum	n 403	72	88	131	112	
	%	78,1	17,9	21,8	32,5	27,8	
Uzaktan eğitim ve pandemi süreci nedeniyle okulumun uzayacağını düşünüyorum.	Katılıyorum	n 214	64*	41	67	42	X ₂ = 37,394 p<0,001
	%	41,5	29,9*	19,2	31,3	19,6	
	Kısmen katılıyorum	n 174	35	37	64	38	
	%	33,7	20,1	21,3	36,8	21,8	
	Katılmıyorum	n 128	17	29	26	56*	
	%	24,8	13,3	22,7	20,3	43,8*	

* Fisher exact testine göre anlamlı farklılığı yaratan gruplar

Öğrencilerden elde edilen yanıtların toplamına bakıldığında, öğrencilerin çoğu teori ve uygulamada olsa tüm derslerin uzaktan eğitim ile yetersiz olacağını düşünmekteydi. 1. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim sistemi ile derslerin verimliliği konusunda endişeli olduğu ve 4.sınıf öğrencilerinin uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığını düşündüğü tespit edildi. Diğer oluşan önemli bir fark ise 3. sınıfların öğrencilerinin internet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlar nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşadıklarını belirtmesiydi. 1. sınıf öğrencilerinin okullarının uzayacağını ve 4. sınıf öğrencilerinin okullarının uzamayacağını düşündüğü tespit edildi ($p<0,001$). Yapılan ileri analizde “Kendimi okuldan uzakta yalnız hissediyorum.” ve “Uzaktan eğitim ve pandemi süreci ile baş etmekte güçlük yaşamam nedeniyle okulu dondurmayı düşünüyorum.”a verilen cevaplarda anlamlı farklılığın nereden kaynaklandığı tespit edilemedi (Tablo 2).

2.1. Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

Öğrencilere açık uçlu olarak yaşadıkları sorunlar sorulduğunda elde edilen yanıtlar; “üniversitenin uzaktan eğitim alt yapısındaki sorunlar”, “eğitimin yüz yüze olmaması”, “imkân kısıtlılığı”, “pandeminin getirdiği duygudurum” ve “sınav kaygısı” olarak temalandırıldı.

a. Uzaktan Eğitim Alt Yapısındaki Sorunlar

Öğrencilerin neredeyse tamamı üniversitenin uzaktan eğitim alt yapısından kaynaklanan sorunları dile getirdi. Öğrenciler aynı anda birçok öğrencinin sisteme girmesinin internet erişimi zayıflattığını ve sistemin bu durumu kaldırmadığını belirtti. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerin bazıları şu şekildeydi:

“Dersleri forumdan takip etmeye çalıştığım halde uzem sayfası otomatik yenilenmediğinden ve donduğundan takip etmekte zorlanıyorum.” (3.sınıf öğrencisi)

“Uzem tüm öğrencileri aynı anda kaldırmıyor. Bu da dersleri kaçırmamıza sebebiyet veriyor.” (2.sınıf öğrencisi)

b. Eğitimin Yüz Yüze Olmaması

Hemşirelik eğitiminin uygulamalı kısımlarının olması pandeminin etkilediği en önemli konulardan biriydi. Öğrenciler okulların kapanması ve kliniklerden uzak kalmaları nedeniyle birebir uygulama yaparak öğrenememekten şikâyetçiydi. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerinden bazıları şu şekildeydi:

“Uygulama alanından uzak durmamız sahada öğrenmemizi engelliyor.” (1.sınıf öğrencisi)

“Uzaktan eğitim sisteminin hemşirelik bölümü için doğru bir seçim olduğunu düşünmüyorum.” (4.sınıf öğrencisi)

“Yüz yüze iletişimin eksikliğini hissediyorum.” (1.sınıf öğrencisi)

c. İmkân Kısıtlılığı

Öğrencilerin bazıları ekonomik nedenler, buldukları yerleşim bölgesi ve evde internet ve bilgisayarının olmaması gibi nedenlerden dolayı uzaktan eğitim ile ders takibi yapamadıklarını belirttiler. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerinin bazıları şu şekildeydi:

“Köyde kaldığım ve zaman zaman internet kesintisi yaşadığım için bazı derslere katılamadığım oldu. Bazen internet olsa da hızı çok yavaş olduğundan takip etmekte güçlük çektim.” (1.sınıf öğrencisi)

“Evde kardeşim de var derslerimiz çakışıyor. Bilgisayarı birimiz kullanmak zorunda kalıyoruz.” (3.sınıf öğrencisi)

“Apar topar yurtlarımızdan çıkmak zorunda kaldık. Bilgisayarım okuduğum şehirde kaldı, evimde internet bağlı değil. Telefondan ve kendi internetimle devam ettirmeye çalışıyorum. Ancak çok zor. Bilgisayarım olmadığı için ödevlerde sıkıntı yaşıyorum.” (2.sınıf öğrencisi)

d. Pandeminin Getirdiği Duygudurum

Öğrencilerin çoğu pandemi kaynaklı anksiyete, stres, mevcut durum gibi duygudurumlarla baş etmekte zorlanmalarını nedeniyle ders takibi yapmakta zorlandıklarını belirttiler. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerinin bazıları şu şekildeydi:

“Ailem ve kendimle alakalı endişelerim varken üstüne bir de sınav stresi ekleniyor. Aldığım bursun kesilmesinden korkuyorum. Zaten bu dönemde babam çalışmıyor. Birde bursumun kesilme riski beni olumsuz yönde etkiliyor.” (3.sınıf öğrencisi)

“Çevremdeki bazı kişiler Covid-19 hastalığına yakalandı. Her an hasta olma riski ile karşı karşıyayım. Evde babaannem ile anneannemin yanında yaşıyoruz ve evin her türlü ihtiyacını dışardan ben karşılıyorum.” (2.sınıf öğrencisi)

“Psikolojik olarak etkilendiğim için ders çalışmıyorum.” (1.sınıf öğrencisi)

e. Sınav Kaygısı

Öğrencilerin neredeyse hepsi uzaktan eğitim sistemi ile yapılacak sınavlara güvenemediklerini ve düşük not alarak derslerden kalabileceklerini belirtti. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerinin bazıları şu şekildeydi:

“Derse katılmakta güçlük yaşıyorum ve çok kişi girince sistem kilitleniyor. İnternette sınav olacağız sistem kilitlenir ve internet bağlantısı giderse dersten düşük alma ihtimalim çok yüksek.” (2.sınıf öğrencisi)

“Yüz yüze sınav olduğu zaman bile kopyanın önüne geçilemiyorken uzaktan yapılacak sınavlarda çalışan öğrencilerin emeklerinin boşa gideceğini düşünüyorum.” (3.sınıf öğrencisi)

2.2. Çözüm Önerilerine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin yaşadıkları sorunlara yönelik düşündükleri çözüm önerileri; “uzaktan eğitim alt yapısının iyileştirilmesi”, “web tabanlı ek uygulamaların kullanılması”, “sınav yerine ödev verilmesi”, “muafiyet ve hızlandırılmış program” olarak temalandırıldı.

a. Uzaktan eğitim alt yapısının iyileştirilmesi

Öğrencilerin hepsi uzaktan eğitimin alt yapısından kaynaklı sorun yaşamaları nedeniyle bu sorunların giderilmesini istedi. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerin bazıları şu şekildeydi:

“Uzaktan eğitimin kalitesi olabildiğince yükseltilerek derslere devamın sağlanmasını istiyorum.” (3.sınıf öğrencisi)

“Uzaktan Eğitim Merkezi'nin (UZEM) altyapısının düzelmesini ve yaşadığımız teknik sorunların giderilmesini istiyoruz.” (4.sınıf öğrencisi)

“Dersler sürekli kayıt altında olabilir, istediğimizde tekrar ulaşabiliriz.” (2.sınıf öğrencisi)

b. Web Tabanlı Ek Uygulamaların Kullanılması

Öğrencilerin bazıları uzaktan eğitimin alt yapısı kaynaklı sorun yaşadıklarını, alternatif web tabanlı uygulamalar üzerinden ders yapabileceklerini belirtti. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerin bazıları şu şekildeydi:

“Derslerin PDF'leri whatsapp gruplarına atılabilir ya da whatsapp gruplarımızdan dersler işlenebilir” (3.sınıf öğrencisi)

“Bir YouTube kanalı açılıp her hafta işlenecek konunun videosu çekilip kanala atılması” (3.sınıf öğrencisi)

“Google meet, Zoom tarzında programlardan görüntülü olarak ders anlatımları gerçekleştirilebilir” (2.sınıf öğrencisi)

“Hocalarımız instagramdan bile canlı yayın açıp konuları oradan anlatsa uzem sisteminden çok daha faydalı olacağını düşünüyorum.” (4.sınıf öğrencisi)

c. Sınav yerine ödev verilmesi

Öğrenciler internet üzerinden yapılacak sınavlara karşı kaygı ve güvensizlik yaşamaları ve uygulama derslerini alamamaları nedeniyle sınav yerine ödevin ara sınav notu olarak verilmesinin daha mantıklı bir çözüm olduğunu belirtti. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerin bazıları şu şekildeydi:

“Online sınav yerine ödev sistemi gelebilir.” (4.sınıf öğrencisi)

“Ders hiç verimli olmuyor. Sınavların da olmaması gerekir. Ödevlendirme usulü yapılması gerek.” (3.sınıf öğrencisi)

“Bütün gün evdeyiz. Okuyup araştırarak ödevlerimizi yapabiliriz ve bence daha adil bir değerlendirme olur.” (2.sınıf öğrencisi)

d. Hızlandırılmış Program

Öğrenciler, uygulama derslerini yüz yüze alamadıkları için bu dersleri farklı dönemlerde hızlandırılmış şekilde alabileceklerini belirtti. Öğrencilerin bu konudaki ifadelerinin bazıları şu şekildeydi:

“2.dönem aldığımız dersleri geriye kalan 3. ve 4. sınıf derslerine eşit olarak bölemez miyiz? Online eğitime devam ettiğimiz dönemlerde işlediğimiz derslerde hızlı bir şekilde işleyip sınav olup bitirebiliriz diye düşünüyorum.” (2.sınıf öğrencisi)

“Staj ve uygulama dersleri de hızlandırılmış şekilde pandemi bittikten sonra yazın yapılabilir.” (1.sınıf öğrencisi)

3. TARTIŞMA

Araştırmada öğrencilerin yaşadıkları sorunlar; “üniversitenin uzaktan eğitim alt yapısındaki sorunlar”, “eğitimin yüz yüze olmaması”, “imkân kısıtlılığı”, “pandeminin getirdiği duygudurum” ve “sınav kaygısı” temaları altında toplandı. Yapılan sistematik bir derlemede Covid-19 pandemisi nedeniyle kapatılan üniversitelerin öğrencilerin yaşadıkları sıkıntılar; “yüz yüze derslerden web tabanlı derslere geçiş”, “değerlendirmenin (sınavların) nasıl olacağı”, “ulaşım kısıtlaması”, “mental sağlık” ve “üniversitenin desteği” olarak bildirilmektedir (Sahu, 2020). Başka bir çalışmada da “uzaktan eğitim”, “psikolojik etki”, “internet erişiminde imkân kısıtlılığı” gibi nedenler bu süreçte öğrencilerin en çok sorun yaşadığı konular olarak belirtilmektedir (Wang et al., 2020). Uzaktan eğitim sistemi tüm dünyada öğrencileri benzer sorunlarla karşı karşıya bıraktığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin üzerinde en çok durdukları konu üniversitenin uzaktan eğitim alt yapı koşullarının yetersiz olması idi. Öğrenciler bu nedenle birçok öğrencinin sisteme girmesiyle internet erişiminde sorunlar yaşandığı, derslerini takip edemediklerini ve derslerden verim alamadıklarını vurguladı. Uzaktan eğitim birçok üniversite için yeni bir durum değildi. Ancak mevcut durumun acil planlama gerektirmesi tüm okulları zorladı. Dünyadaki tüm öğrencilerin aynı saatte internete girmesi önceki alt yapı koşullarını da zorladı ve uzaktan eğitim sistemi sıkıntılı bir hale geldi (Sahu, 2020). Uzaktan eğitim yerine başka yöntemlerin geliştirilmesi ya da alternatif yöntemlerin bulunmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Covid-19 salgını için aşilar geliştirildikten sonra ilgili müfredatlar değiştirilebilir ve/veya güncellenebilir (Wang et al., 2020).

Araştırmada öğrencilerin internet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlar nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşadıklarını belirtti. Ayrıca öğrencilerin bazıları kırsal bölgede kaldıklarını, internet erişimlerinin kısıtlı olduğunu, acil olarak alınan okulların kapanması kararı nedeniyle ders materyallerinin farklı illerde kaldığını bildirdi. Öğrenciler bu nedenlerden dolayı derslerini takip ederken ve ödev hazırlarken sıkıntı yaşadıklarını vurguladı.

Benzer şekilde Covid-19 pandemisinin patlak verdiği Çin’de yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin bu süreçte kırsal bölgede bulunma ve aile gelir düzeyindeki belirsizlik nedeniyle anksiyete yaşadığı belirtilmektedir (Cao et al., 2020). Kırsal bölgelerde yaşayan internet erişimi olmayan öğrencilerin diğerleri ile eşit eğitim alabilmesi için üniversiteler tarafından desteklenmelidir (Wang et al., 2020).

Öğrenciler, aile yakınlarının enfekte olması, pandemi sürecinin psikolojilerini olumsuz yönde etkilediğini belirtti. Sınıflar arasında “*Uzaktan eğitim ve pandemi süreci ile baş etmekte güçlük yaşamam nedeniyle okulu dondurmaya düşünüyorum.*” şeklindeki düşüncenin anlamlı farklılık oluşturduğu görüldü. Benzer şekilde Cao ve Ark.(2020)’nın yaptığı çalışmada, öğrencilerin stres yaşama ve akademik çalışmalarını ertelemesinin sebebi olarak yakınlarının enfekte olması ve kendilerinin enfekte olma ihtimali olarak bildirmektedir. Pandeminin getirdiği en önemli kaygı da budur. Sürecin belirsizliği ve kendini koruma kaygısı öğrencilerin derslerine odaklanmasını zorlaştırmakta ve öğrenciler psikolojik olarak olumsuz etkilenmektedir (Cao et al., 2020; Lee, 2020; Wang et al., 2020).

Araştırmadaki öğrencilerin çoğunun problemi uygulama derslerinin nasıl olacağı idi. “*Uygulama alanından uzak kalmalarının sahada öğrenmelerini engellediğini ve bu nedenle uzaktan eğitim sisteminin hemşirelik bölümü için doğru bir seçim olmadığını*” belirtti. Özellikle tüm sene boyunca sadece uygulama dersi alan 4.sınıf öğrencileri (intörn öğrenci) uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığını düşündüğünü belirtti. Öğrencilerin bu konudaki çözümleri ise “*staj ve uygulama derslerinin de hızlandırılmış şekilde pandemi bittikten sonra yazın yapılabileceği*” şeklindeydi. Teori derslerinin uzaktan eğitim ile bir şekilde işlenebilecek ancak uygulamalı dersler açısından sıkıntılar vardı (Sahu, 2020; Wang et al., 2020). YÖK tarafından 26 Mart 2020 tarihinde yapılan “Basın Açıklaması”na göre üniversitelerin teorik derslerle birlikte uygulamalı bazı derslerinin teorik kısımları uzaktan öğretim yoluyla yürütülebilecek ve yaz öğretiminde de telafi eğitimleri yapılabilecekti (YÖK, 2020b). Ancak sürecin belirsiz olması nedeniyle yaz döneminde de eğitim-öğretim yapılması net değildir. Bu şekildeki çözüm mezuniyetlerini etkileyebilirdi. YÖK tarafından 10 Nisan 2020 tarihinde hemşirelik programlarındaki son sınıf öğrencileri için alınan son kararda “2019-2020 eğitim ve öğretim yılı bahar dönemiyle sınırlı kalmak kaydıyla, staj / uygulama eğitimlerini; sağlık birimlerinde koruyucu önlemler alınarak yapabilecekleri gibi uzaktan öğretim yoluyla, simülasyon eğitimi, proje, vaka analizi vb. faaliyetlerle de tamamlayabilmeleri” bildirildi (YÖK, 2020c). Bu karar pandemi sürecini en az zararla atlattık ve öğrencileri mağdur etmemek adına getirilen bir çözümdü.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 pandemisinde hemşirelik bölümü öğrencileri staj ve uygulamalı derslerinin kliniklerde gerçekleştirilmesi nedeniyle en çok sorun yaşayan gruptur. Öğrencileri pandeminin getirdiği stresin yanında eğitim süreci de zorlamaktadır. Derslerin işleyişi ve sınavlar konusunda uzaktan eğitim sisteminin web tabanlı olması nedeniyle öğrencilerde kaygıya neden olduğu görüldü. Özellikle dönem kaybı ve mezun olamamaya neden olabileceğini düşündükleri tespit edildi. Ayrıca imkânı kısıtlı öğrencilerin herkesle eşit koşullarda derslerini takip edemediği görüldü.

Pandemi sürecinde teori dersleri için üniversitelerin uzaktan alt yapı sistemlerinin sürekli güncellenmesi, imkânı kısıtlı öğrenciler için fırsatlar yaratılması ve uygulamalı derslerin daha sonraki dönemlerde hızlandırılmış şekilde tekrar edilmesi önerilmektedir. Uygulamalı derslerin hemşirelik bölümü öğretim elemanlarının kendi okullarının imkânları doğrultusunda bir sonraki dönemleri kapsayan yeni stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca üniversitelerin öğrencilerin stres ve anksiyete ile baş edebilmesi için psikolojik destek sağlaması, öğrencilerinin yanında olduklarını göstermelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Brooks, S. K., Smith, L. E., Webster, R. K., Weston, D., Woodl, L., Hall, I., & Rubin, G. J. (2020). The impact of unplanned school closure on children's social contact: rapid evidence review. *Euro Surveillance*, 25(13). <http://doi.org/10.2807/1560-7917.ES.2020.25.13.2000188>
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 112934. <http://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>
- Daily Sabah (2020). Turkey remains firm, calm as first coronavirus case confirmed. Retrieved April 16, 2020, from <https://www.dailysabah.com/turkey/turkey-remains-firm-calm-as-first-coronavirus-case-confirmed/news>
- Domenico, L. Di, Pullano, G., Coletti, P., Hens, N., & Colizza, V. (2020). Expected impact of school closure and telework to mitigate COVID-19 epidemic in France. Erişim tarihi: 16.04.2020 Erişim adresi: https://www.epicx-lab.com/uploads/9/6/9/4/9694133/inserm_covid-19-school-closure-french-regions_20200313.pdf
- Hens, N., Ayele, G. M., Goeyvaerts, N., Aerts, M., Mossong, J., Edmunds, J. W., & Beutels, P. (2009). Estimating the impact of school closure on social mixing behaviour and the transmission of close contact infections in eight European countries. *BMC Infectious Diseases*, 9(187), 1-12. <http://doi.org/10.1186/1471-2334-9-187>
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Cao, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The Lancet*, 395(10223), 497-506. [http://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30183-5](http://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30183-5)

- Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during Covid-19. *The Lancet Child and Adolescent Health*, 395, 912–20.
- Owusu-Fordjour, C., Koomson, C., & Hanson, D. (2020). The impact of Covid-19 on learning- the perspective of the Ghanaian student. *European Journal of Education Studies*, 7(3), 88–101. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3753586>
- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (COVID-19): Impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus*, 2019(4), 4–9. <http://doi.org/10.7759/cureus.7541>
- She, J., Jiang, J., Ye, L., Hu, L., Bai, C., & Song, Y. (2020). 2019 novel coronavirus of pneumonia in Wuhan, China: Emerging attack and management strategies. *Clinical and Translational Medicine*, 9(1). <http://doi.org/10.1186/s40169-020-00271-z>
- Viner, R. M., Russell, S. J., Croker, H., Packer, J., Ward, J., Stansfield, C., ... Booy, R. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: a rapid systematic review. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 0(0), 1–8. [http://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30095-X](http://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30095-X)
- Wang, C., Cheng, Z., Yue, X.-G., & McAleer, M. (2020). Risk Management of COVID-19 by universities in China. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(2), 36. <http://doi.org/10.3390/jrfm13020036>
- World Health Organizations (WHO) announces COVID-19 outbreak a pandemic. (2020). Erişim tarihi: 16.04.2020 Erişim adresi: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic>
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (2020a). Basın açıklaması. Erişim tarihi: 16.04.2020 Erişim adresi: https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS_Ertelenmesi_Bas%C4%B1n_A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx
- YÖK (2020b). Koronavirüs (Covid-19) bilgilendirme notu: 1. Erişim tarihi: 16.04.2020 Erişim adresi: https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx
- YÖK (2020c). YÖK'ten hemşirelik programlarındaki son sınıf öğrencileri için alınan yeni karar. (2020). Erişim tarihi: 16.04.2020 Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/hemsirelik-programlarindaki-ogrencilere-uzaktan-egitim-imbani.aspx>